Κοινωνικές αλλαγές υπονομεύουν τον γάμο

της STEPHANIE COONTZ από την εφημερίδα THE OBSERVER
αναδημοσιευμένο από την εφημερίδα
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Αθήνα, Παρασκευή 5 Ιανουαρίου 2007, σελ. 2, έτος 88^{ο}, αρ. φύλλου 26473

Οι αλλαγές του γάμου και της οικογενειακής ζωής δεν αφορούν μόνο τη Δύση, αλλά όλον τον κόσμο.

Στην Κίνα π.χ., ο αριθμός των διαζυγίων αυξήθηκε κατά 70% τα τελευταία πέντε χρόνια, ενώ οι νόμοι που απαγόρευαν την συμβίωση ανύπαντρων ζευγαριών καταργήθηκαν.

Υπάρχει μια πεποίθηση στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ ότι οι σημαντικές αλλαγές που σημειώνονται στον γάμο και στην οικογενειακή ζωή αφορούν κυρίως την εύπορη, εκκοσμικευμένη Δύση και ότι θα μπορούσαμε να σταματήσουμε την παρακμή του γάμου δίνοντας και πάλι έμφαση στην αξία του θεσμού. Ωστόσο, το πρόβλημα σήμερα δεν είναι η έλλειψη σεβασμού για τον γάμο. Στην πραγματικότητα, ο γάμος ως σχέση ανάμεσα σε δύο άτομα έχει επενδυθεί με μεγαλύτερη αίσθηση προσωπικής ευθύνης, παρόλο που ως θεσμός δεν οργανώνει πλέον την κοινωνική μας ζωή όπως παλιά.

Ο κόσμος βιώνει μιαν ανατρεπτική αλλαγή στο πεδίο του γάμου και της οικογενειακής ζωής, εξίσου μεγάλη και ακαταμάχητη όσο η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Δύο τάσεις την έχουν καθορίσει: Η διαρκώς μειούμενη ικανότητα των κοινωνιών να υπαγορεύουν προσωπικές επιλογές και η διαρκώς αυξανόμενη δυνατότητα των γυναικών να είναι οικονομικά ανεξάρτητες. Παραδόξως, πολλά από τα πράγματα που έχουν κάνει τον γάμο λιγότερο υποχρεωτικό και περισσότερο εύθραυστο είναι αδιάσπαστα δεμένα με αυτό που εκτιμούμε περισσότερο στον σύγχρονο γάμο: Την έμφαση στην αγάπη, τον αμοιβαίο σεβασμό και την προσωπική επιλογή.

Σχεδόν παντού στον κόσμο, οι εναλλακτικές δυνατότητες σε σχέση με τον παραδοσιακό γάμο πολλαπλασιάζονται, καθώς οι μορφές οικογένειας και διαπροσωπικών σχέσεων που άλλοτε έμεναν αναγκαστικά κρυφές τώρα κερδίζουν νομικά δικαιώματα. Ακόμα και η Κίνα πρόσφατα κατάργησε τους μακρόβιους νόμους που απαγόρευαν την εξώγαμη συμβίωση.

Ενώ τα ποσοστά διαζυγίων, ύστερα από χρόνια ανόδου, μειώνονται ή παραμένουν σταθερά στη Δυτική Ευρώπη, σε άλλες περιοχές του κόσμου αυξάνονται. Στην Κίνα, ο αριθμός των διαζυγίων αυξήθηκε σχεδόν κατά 70% από το 2000 έως το 2005. Εκεί όπου

το διαζύγιο και η εκτός γάμου τεκνοποίηση παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο, η παρακμή του «ισόβιου» γάμου απλώς παίρνει άλλες μορφές.

Το ποσοστό των γάμων έχει πέσει τόσο πολύ στην Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα, την Ιταλία και το Χονγκ Κονγκ, που οι Αρχές φοβούνται για το δημογραφικό μέλλον των χωρών τους. Οι κυβερνητικές Αρχές της Σιγκαπούρης, τόσο αυστηρές σε άλλους τομείς, χρηματοδοτούν τώρα «βραδιές γνωριμιών για εργένηδες» σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τους γάμους και να σταματήσουν τις πτωτικές δημογραφικές τάσεις. Την περασμένη χρονιά, ένα ιαπωνικό περιοδικό δημοσίευσε άρθρο με τίτλο «Νέοι και νέες, μη μισείτε το σεξ!».

Η αποδυνάμωση του δεσμού ανάμεσα στον γάμο και την τεκνοποίηση είναι επίσης μια διεθνής τάση. Στην Αυστρία, όπως και στις ΗΠΑ και στη Βρετανία, τέσσερα στα δέκα παιδιά γεννιούνται εκτός γάμου. Πολλές περιοχές της Λατινικής Αμερική και της Καραϊβικής συναγωνίζονται το ποσοστό εξώγαμων γεννήσεων της Ισλανδία, που είναι 60%. Ακόμα και στην Ιαπωνία σημειώθηκε αύξηση 30% των εξώγαμων γεννήσεων μεταξύ 1993 και 2005.

Η αποδυνάμωση του δεσμού ανάμεσα στον γάμο και την τεκνοποίηση αποτελεί διεθνή τάση

Είναι πολλοί οι παράγοντες που συμβάλλουν στην έκλειψη του παραδοσιακού μονοπωλίου του γάμου στην οργάνωση της ζωής των ανθρώπων. Μερικοί από αυτούς είναι ανησυχητικοί. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει αποσταθεροποιήσει την προσωπική ζωή. Η αυξανόμενη αβεβαιότητα για την απασχόληση, η πτώση των εισοδημάτων των λιγότερο ειδικευμένων και οι χρόνιες εντάσεις της οικονομικής δυσπραγίας, όλα αυτά διαβρώνουν τα κίνητρα για γάμο.

Έρως και χειραφέτηση

Εξίσου σημαντικό ρόλο, όμως, στις αλλαγές που σημειώνονται στον γάμο και στην οικογενειακή ζωή έχουν παίξει δύο καλοδεχούμενες εξελίξεις: Η αυξανόμενη προσδοκία για αμοιβαία αγάπη στον γάμο και η μειούμενη δυνατότητα των ανδρών να επιβάλλουν τη θέληση τους στις γυναίκες.

Επί χιλιετίες, ο γάμος ήταν ένας σταθερός κοινωνικός θεσμός ακριβώς επειδή δεν είχε μεγάλη σχέση με τον έρωτα και τη συναισθηματική οικειότητα. Ήταν, αντιθέτως, μια πρακτική υπόθεση. Οι οικογένειες των ανώτερων και μεσαίων τάξεων κανόνιζαν τους γάμους με οικονομικά και πολιτικά κριτήρια. Στις κατώτερες τάξεις, ο γάμος ήταν ένας τρόπος για να «αυγατίσει» η εργατική δύναμη της οικογένειας. Μόνο πριν από περίπου διακόσια χρόνια άρχισαν οι Ευρωπαίοι και οι Βορειοαμερικανικοί να πιστεύουν ότι πρέπει να επιτρέπεται στους νέους και τις νέες να επιλέγουν το ταίρι τους, με βασικό κριτήριο την αγάπη. Ωστόσο, από τη στιγμή που ο γάμος βασίστηκε στην αγάπη, οι άνθρωποι άρχισαν να αναρωτιούνται μήπως δεν είναι προτιμότερο να παραμείνει κανείς μόνος παρά να παντρευτεί ή να μείνει παντρεμένος με κάποιον που δεν αγαπά. Σ' όλη την Ευρώπη και την Αμερική, τα διαζύγια αυξήθηκαν παράλληλα με τις πωλήσεις των ρομαντικών μυθιστορημάτων. Σήμερα, ο «γάμος από έρωτα» εξαπλώνεται σ' όλο τον κόσμο.

Η αυξανόμενη προσδοκία για αμοιβαία αγάπη στον γάμο και η μειούμενη δυνατότητα των ανδρών να επιβάλλουν τη θέληση τους στις γυναίκες έχουν παίξει τον πιο βαρύνοντα ρόλο στις αλλαγές του γάμου και της οικογενειακής ζωής

Σε αγροτικά μέρη της Αφρικής και της Ασίας, όπου οι γονείς ακόμα διαπραγματεύονται τον αριθμό των βοδιών και των κατσικιών που απαιτούνται για να στεριώσει ένα προξενιό, πολλοί νέοι και νέες στρέφονται στις στήλες προσωπικών αγγελιών των περιοδικών για να βρουν την «αληθινή αγάπη». Τα προξενιά παραμένουν ο κανόνας στην Ινδία, αλλά οι νέοι και οι νέες αποκτούν δικαίωμα βέτο απέναντι στις αποφάσεις των γονιών τους και οι οικονομικά ανεξάρτητοι ενήλικες συχνά επιλέγουν μόνοι τους το ταίρι τους. Την περασμένη χρονιά, ακόμα και στη Σαουδική Αραβία ανακοινώθηκε ότι ένας πατέρας δεν δικαιούται να παντρέψει με το ζόρι την κόρη του. Καθώς το ιδεώδες της αγάπης θριαμβεύει, γίνεται όλο και δυσκολότερο να εμποδιστούν οι άνθρωποι να παραμείνουν ανύπαντροι ή να πάρουν διαζύγιο όταν ο έρωτας δεν καταφέρει να ανθήσει. Εκτός κι αν δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς. Η έλλειψη επιλογών για τις γυναίκες ήταν ο άλλος παράγοντας που διατηρούσε σταθερό τον γάμο. Έως τις δεκαετίες του '60 και του 70, οι νόμοι περί «κεφαλής της οικογένειας» στην Ευρώπη και στην Αμερική έδιναν στους άνδρες τον τελευταίο λόγο στις περισσότερες οικογενειακές αποφάσεις. Ακόμα και τη δεκαετία του '80, ένας σύζυγος δεν μπορούσε να κατηγορηθεί για βιασμό, γιατί η γυναίκα του δεν είχε δικαίωμα να του αρνηθεί το σεξ.

Παγκόσμια η τάση αλλαγής

Όλα αυτά έχουν αλλάξει δραματικά τα τελευταία 30 χρόνια, και όχι μόνο στη Δύση. Από την Αργεντινή μέχρι τη Ζιμπάμπουε, οι κυβερνήσεις καταργούν παραδοσιακούς νόμους που επέβαλλαν την πρωτοκαθεδρία των ανδρών. Παντού στον κόσμο, εκτός από το Αφγανιστάν επί Ταλιμπάν, οι γυναίκες μπήκαν μαζικά στον στίβο της μισθωτής εργασίας και απέκτησαν μεγαλύτερη πρόσβαση στη γνώση. Στην Ινδία, όπου οι περισσότερες γυναίκες ήταν αναλφάβητες το 1970, τα δύο τρίτα των κοριτσιών πηγαίνουν τώρα σχολείο. Το ίδιο συμβαίνει στη Βόρεια Αφρική και στη Δυτική Ασία.

Ο γάμος δεν είναι πλέον ο μόνος τρόπος -και σίγουρα όχι ο πιο σίγουρος- για να επενδύσουν οι γυναίκες στο οικονομικό τους μέλλον. Ούτε είναι ο γάμος ο μόνο χώρος όπου μπορούν σήμερα οι άνθρωποι να αναθρέψουν παιδιά.

Δεν είναι καταδικασμένος ο γάμος. Απεναντίας, γνωρίζουμε πλέον πολλά για το πώς μπορούν να βοηθηθούν τα ζευγάρια για να διατηρήσουν υγιείς σχέσεις. Όμως, στο σημερινό κλίμα της ελεύθερης επιλογής, δεν υπάρχει τρόπος να επανεδραιωθεί παγκοσμίως ο «ισόβιος» γάμος. Παντού στον κόσμο, ο γάμος θα οφείλει πλέον να συνυπάρχει ειρηνικά με την εκτός γάμου απόκτηση παιδιών, τα ανύπαντρα ζευγάρια και τις διαζευγμένες οικογένειες.